

УДК 378.145

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-110>

Наталя ЧЕРНИШОВА,

orcid.org/0000-0002-1907-4136

старший викладач кафедри англійської мови

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

(Харків, Україна) *n.v.chernyshova@karazin.ua*

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ CLIL ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Сучасний світ вимагає нових підходів до організації навчального процесу у закладах вищої освіти, що пов'язано із процесами глобалізації та зміцнення міжнародних відносин. Це вимагає перегляду підходів до викладання іноземної мови у тому числі і студентів немовних факультетів. Однією із ефективних методик, яка дозволяє поєднати вивчення іноземної мови та вдосконалити знання за фахом є методика CLIL. Метою публікації є узагальнення теоретичних доробок з цієї методики та висвітлення власного досвіду роботи з використанням цієї методики. Представлено погляди науковців на визначення сутності CLIL (інструмент викладання, який дозволяє пов'язати зміст навчання та мову у формі проекту або кейсу, який не вимагає використання іношої мови під час постановки завдання; методичний підхід, в основу якого покладено спеціальні професійні знання, тощо). Визначено її основні характеристики (вивчення навчальних тем за принципом «від простого до складного»; використання наочних засобів навчання та презентацій під час організації освітнього процесу; організація постійного зворотного зв'язку зі студентами, що надає можливість розуміти ступень засвоєння навчального матеріалу та складності, які виникають у здобувачів освіти). Визначено три основні моделі методики (предметна тема/програма, адаптована для навчання іноземною мовою, щоб досліджувати предмет з іншої точки зору, одночасно вдосконалюючи навички іноземної мови (наприклад викладання математики або фізики англійською мовою); міжпредметний проект, який передбачає взаємодію викладача з фахової дисципліни та викладача англійської мови; участь у глобальних проектах). Установлено, що працюючи зі студентами немовних спеціальностей, найефективнішим способом є використання CLIL на базі відповідних завдань.

Ключові слова: CLIL, студенти немовних факультетів, зміст навчання.

Natalia CHERNYSHOVA,

orcid.org/0000-0002-1907-4136

Senior Lecturer at the English Language Department

V.N. Karazin Kharkiv National University

(Kharkiv, Ukraine) *n.v.chernyshova@karazin.ua*

INTRODUCTION OF CLIL ELEMENTS WHEN TEACHING ENGLISH TO STUDENTS OF NON-LINGUISTIC DEPARTMENTS

The modern world requires new approaches to the organization of the educational process in higher education institutions, which is associated with the processes of globalization and strengthening of international relations. It requires a review of approaches to foreign language teaching, including for students of non-language departments. One of the effective methods that allows combining the study of a foreign language and improving professional knowledge is the CLIL method. The purpose of the publication is to summarize the theoretical ground of this technique and highlight our own experience how to use this method. Researchers' views on the definition of the main points of CLIL are presented (a teaching tool that allows linking learning content and language in the form of a project or case that does not require the use of another language when setting a task; methodological approach based on special professional knowledge, etc.). Its main characteristics are given (study of educational topics on the principle of "simple to complex"); the use of visual aids and presentations during the educational process; the organization of constant feedback with students, which provides an opportunity to understand the problems students face with). There are three main models of methodology (subject/program adapted for teaching a foreign language to study the subject from another point of view, while improving foreign language skills (teaching Mathematics or Physics in English), interdisciplinary project and English teacher; participation in global projects). It was found that the most effective way when working with students of non-language specialties is to use the CLIL methodology based on relevant tasks.

Key words: CLIL, students of non-language departments, learning content.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві до спеціалістів висувається все більше вимог. Наразі, для того, щоб бути конкурентоспроможним на ринку праці необхідно не тільки мати ґрунтовні знаннями за фахом, але й вільно володіти іноземною мовою. Особливого значення іноземна мова набуває для фахівців технічних спеціальностей, адже більшість передових розробок та публікацій виходять англійською мовою. Англійська мова також є робочою мовою майже усіх міжнародних конференцій, під час яких молоді та талановиті фахівці можуть набути нових контактів та отримати необхідні знання для проведення подальших наукових розробок.

З іншого боку, відповідно до навчальних планів на вивчення англійської мови на більшості немовних факультетів відводиться недостатнього годин для вільного володіння предметом. До того ж, необхідно зазначити, що викладання англійської мови на немовних факультетах має на меті не тільки поглиблення знань з граматики та опанування новими лексичними одиницями загального вжитку, але уміння усно та письмово спілкуватися на теми, які пов'язані із майбутньою професійною діяльністю. Вирішенню цієї проблеми значною мірою сприяє використання методики CLIL, яка дозволяє поєднати вивчення іноземної мови та вдосконалити знання за фахом.

Аналіз наукових досліджень та публікацій засвідчив, що науковці неодноразово зверталися до розробки цієї теми. Зокрема, теоретичні аспекти CLIL розглядаються в працях Д. Койла, П. Болла, Д. Ліндсі, Д. Марша (історія становлення цієї педагогічної проблеми, її педагогічне значення та визначення); гл. Далтон-Паффер і Д. Марш (Дискурс у класах інтегрованого навчання за змістом та мовою); М. Лонг (Фокус на формі: конструктивна особливість в методиці викладання мови); Т. Нікула (Термінологічні міркування щодо змістового та мовного інтегрованого навчання), Аткинсон Д. (Соціокогнітивний підхід до оволодіння другою мовою) та ін.

Високо цінуючи внесок науковців у розвиток педагогічної думки, вважаємо, що впровадження елементів методики CLIL у навчальний процес здобувачів освіти немовних спеціальностей недостатньо висвітлено у науковій літературі.

Отже, метою публікації є узагальнення теоретичних доробок з методики CLIL та висвітлення власного досвіду роботи з використанням цієї методики.

Для розкриття теми дослідження вважаємо за необхідне вирішити такі завдання:

- на основі аналізу наукової літератури розкрити підходи до визначення методики CLIL;

- визначити основні характеристики CLIL;
- визначити основні групи завдань методики CLIL;
- висвітлити власний досвід впровадження CLIL під час викладання англійської мови студентам немовних факультетів.

Методи дослідження включають аналіз науково-педагогічної літератури, узагальнення, синтез та формулювання висновків. Було опрацьовано достатню кількість матеріалів для розуміння теми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Для розкриття теми дослідження перш за все вважаємо за необхідне визначити сутність CLIL. Необхідно зазначити, що ця методика з'явилася ще у 60-х рр. минулого століття. Її засновник Девід Марш почав впроваджувати цю методику під час викладання французької мови в Канаді та Північній Америці. Аббревіатуру CLIL (Content and Language Integrated Learning) українською мовою можна перекласти як предметно-мовне інтегроване навчання. У доповіді Європейської комісії зазначається, що CLIL – це засіб вивчення іноземної мови, який охоплює зміст навчання (content), спілкування (communication), пізнання (cognition) та культуру (culture) (Report, 2006 : 8-10).

Так, відповідно до загальних принципів цієї методики в основу процесу навчання покладено вдосконалення знань за фахом. Спілкування іноземною мовою розглядається як засіб набуття спеціальних знань, умінь та навичок. Спілкування виходить за межі граматичної системи та сприяє залученню студентів до вільного спілкування

Для того, щоб CLIL був ефективним освітнім діяльністю студентів має спрямовуватися на активізацію мовленнєвих процесів, а передача знань відбувається не від експерта початківцю, а на рівні обговорення усіх учасників педагогічної діяльності. CLIL спрямовано на активізацію мисленнєвих процесів не залежно від віку осіб, що навчаються. Метою компонента «культура» є виховання толерантності та розуміння. А навчання через іноземну мову сприяє міжнародному порозумінню. Відмінності від інших народів та культур є життєво важливою концепцією, яка дозволяє краще пізнати себе (Coyle, 2005 : 10).

У науковій літературі CLIL визначають також як:

- інструмент викладання, який дозволяє пов'язати зміст навчання та мову у формі проекту або кейсу, який не вимагає використання іншої мови під час постановки завдання (Coyle, 2010);
- методичний підхід, в основу якого покладено спеціальні професійні знання (Lorenzo, 2007 : 504);

- спеціальні академічні прийоми, які спрямовані на поєднання вивчення фахових знань та іноземної мови під час семінарів та практичних занять для більш ефективного вивчення іноземної мови (Ball, 2010 : 166);

- методику вивчення іноземної мови, яка поєднує зміст навчання, спілкування, пізнання та культуру (Мовні компетенції для працевлаштування, мобільності та зростання (Cendoya, 2012 : 12).

Отже, на основі узагальнення поглядів науковців на визначення сутності CLIL будемо розглядати цей педагогічний феномен як гнучкий метод викладання іноземної мови, який дозволяє поєднати здобуття нових знань за майбутнім фахом та вивчення іноземної мови.

До безперечних переваг цієї методики також можна віднести стимулювання здобувачів освіти до активного спілкування англійською мовою під час аудиторних занять, формування позитивної мотивації до вивчення навчальної дисципліни, що пов'язано із переміщенням акцентів під час навчання з форми висловлювання на зміст, що дозволяє студентам вивчати іноземну мову не тільки і не стільки шляхом виконання вправ та роботи із текстами за фахом, а під час живого спілкування з одногрупниками та викладачем (Lightbown, 1997 : 15).

За твердженням П. Лайтбоуна до характерних рис методики CLIL можна віднести:

- вивчення навчальних тем за принципом «від простого до складного»;
- використання наочних засобів навчання та презентацій під час організації освітнього процесу;
- організація постійного зворотного зв'язку зі студентами, що надає можливість розуміти ступень засвоєння навчального матеріалу та складності, які виникають у здобувачів освіти;
- можливість одночасно отримувати знання за фахом та з іноземної мови (Lightbown : 17).

Як підкреслено Д. Койлем, CLIL є гнучкою методикою викладання, тому існує багато різних моделей залежно від ряду контекстуальних факторів. До основних моделей можна віднести:

- предметну тему/програму, адаптовану для навчання іноземною мовою, щоб досліджувати предмет з іншої точки зору, одночасно вдосконалюючи навички іноземної мови (наприклад викладання математики або фізики англійською мовою);
- міжпредметний проект, який передбачає взаємодію викладача з фаховою дисципліною та викладача англійської мови;
- участь у глобальних проектах, які зорганізовано міжнародними організаціями та спрямо-

вано на вирішення глобальних проблем (наприклад, глобальне потепління, поновлювані джерела енергії, безпека дорожнього руху) (Coyle, 2005; Coyle, 2010).

Щодо впровадження елементів CLIL зі студентами немовних факультетів Харківського національного В. Н. Каразіна здебільше ми використовуємо дві перші моделі в залежності від рівня знань студентів та особливості політики факультетів, на яких викладається дисципліна.

Плануючи проведення завдання з використанням методики CLIL перш за все ми маємо визначити зміст навчального матеріалу, основні лексичні одиниці, які можуть стати у пригоді під час обговорення цієї теми та засоби стимулювання мислення студентів. Для цього науковці радять знайти відповіді на такі питання:

1. Для визначення змісту навчання:
 - Чому саме ми будемо навчати студентів?
 - Які нові знання вони отримають?
 - Які мають бути результати навчання?
2. Для організації комунікації:
 - Які саме спеціальні лексичні одиниці необхідні для організації спілкування?
 - У якій формі буде організоване спілкування (дискусія, доповідь, діалог тощо)?
 - Чи необхідно буде здійснювати перевірку граматичних знань?
 - Які вправи або інші комунікативні види діяльності можна провести зі студентами академічної групи?
3. Для стимулювання мисленнєвої діяльності:
 - які питання можна поставити для розкриття теми дослідження;
 - які завдання мають бути впроваджені у навчальний процес для стимулювання активного мислення студентів;
 - на яких самих процесах необхідно зосередити увагу під час навчального процесу (Coyle, 2010; Meyer, 2010 : 299).

Ми солідарні з науковцями, які вважають, що методика CLIL здебільше базується на виконанні відповідних завдань. Причому наголошується на триетапній моделі, яка включає підготовку до виконання завдання, безпосередньо виконання завдання і забезпечення зворотного зв'язку та оцінювання після виконання завдання.

Так, на першому етапі студенти отримують інструкції щодо виконання завдання та ознайомлюються з критеріями оцінювання. На цьому ж етапі обговорюється чи будуть студенти потребувати якое додаткове обладнання (наприклад проектор та ноутбук). У тому разі, якщо попередня самостійна підготовка студентів до виконання

завдань не потрібна, перший етап може містити одне або декілька із завдань, наведених нижче:

- повторення матеріалу, що вивчався до цього;
- опис/порівняння/встановлення зв'язків між візуальними елементами;
- ознайомлення (повторення) з лексичними одиницями, які можуть використовуватися під час виконання завдання;
- мозковий штурм;
- встановлення зв'язків у реальному світі/спільноті;
- проведення розрахунків;
- встановлення/обговорення критеріїв оцінки.

Ці види роботи дозволяють студентам налаштуватися на робочий лад та підготуватися до виконання основного завдання. Узагальнюючи погляди науковців до завдань, які базуються на застосуванні методики CLIL можна віднести наступні:

- проведення експериментів і зведення даних;
- проведення дебатів, інтерв'ю, презентації;
- розв'язання задач і представлення рішень;
- реконструкція текстів тощо, наприклад, спільні читання з головоломки;
- творча робота зі спеціальними текстами (наприклад, командне jigsaw readings, порівняння інформації з однієї теми, яку надано у різних текстах);
- синтез та узагальнення інформації з теми, що вивчається;
- оформлення наочних матеріалів плакатів, виставок, веб-сторінок;
- коучинг (Cendoya, 2012; Long, 1991; Lorenzo, 2007).

Після виконання завдання доцільним є проводити види робіт на закріплення навчального матеріалу. До найбільш розповсюджених можна віднести закріплення навчального матеріалу під час обговорення основних моментів в академічній групі, виконання вправ на закріплення матеріалу, проведення вікторин, аналіз тексту тощо.

Для ефективної організації навчання необхідно правильно добирати завдання. Вони мають бути досить складними, але посильними для виконання. Під час планування завдання необхідно враховувати як когнітивні, так і лінгвістичні вимоги, які висувуються до студентів.

Наприклад, якщо завдання пов'язано із вивченням основних законів термодинаміки, то на першому етапі роботи з цією темою необхідно обговорити основні терміни, які є необхідними для вивчення цієї теми. Разом із тим, основним завданням вбачається не вивчення цих лексичних одиниць, а розуміння безпосередньо законів електродинаміки.

Плануючи заняття за методикою CLIL, перш за все необхідно концентрувати увагу на змісті навчання, визначенні мети викладання та результату навчання. Так, наприклад, вивчаючи зі студентами факультету математики і інформатики тему «Принципи роботи та склад комп'ютера» метою викладання є розуміння принципів роботи комп'ютерів та взаємозв'язок його основних компонентів. Після заняття студенти мають розуміти принципову схему комп'ютера та функції, які виконує кожен окремий компонент (центральний процесор, пристрої введення/виведення, природний порядок виконання програм і команди переходу, обговорення елементарних-блок-схем тощо).

Необхідно зазначити, що для більш ефективного засвоєння тем у рамках методики CLIL на заняттях з англійської мови вони вивчаються паралельно з заняттями за фахом. Це дозволяє студентам краще зрозуміти навчальний матеріал, повторити його та зрозуміти окремі елементи теми. Так, На першому етапі роботи над темою «Принципи роботи та склад комп'ютера» ми пропонуємо студентам визначити основні складові частини комп'ютера та їх основні функції, записуючи основні лексичні одиниці на дошці. У рамках мозкового штурму пропонуємо пригадати основні принципи роботи комп'ютерів та визначити подальші шляхи розвитку комп'ютерної науки.

Як правило, під час роботи над цією темою ми використовуємо такі види роботи як командне jigsaw readings та робота у малих групах над створенням презентацій з теми, що вивчається. Студентам надаються окремі частини тексту, які вони мають вибудувати в логічний текст та представити його іншій групі студентів. Після цього відбувається заздалегідь підготовлені презентації із теми, що вивчається, з їх подальшим обговоренням. Наприкінці заняття студенти підсумовують та узагальнюють матеріал, який було представлено під час заняття.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Підсумовуючи, можна зазначити, що методика CLIL є ефективною для роботи зі студентами немовних спеціальностей, адже вона дозволяє закріпити знання за фахом, які студенти отримали під час профільних занять, та вдосконалити знання іноземної мови з іншого боку. До того ж, заняття у цього форматі готують студентів до здійснення професійної діяльності англійською мовою, що є актуальним та необхідним на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

У подальшому плануємо висвітлити шляхи впровадження методики CLIL за допомогою інформаційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ball, P., Lindsay, D. Teacher Training for CLIL in the Basque Country: The Case of the Ikastolas –An Expediency Model. *An Expediency Model*. 2010. P. 162-188
2. Cendoya, A.M., Adibin V. A CLIL experience based on the use of tasks and different genre types. *LACLIL*. 2012. №. 1. P. 11–17
3. CLIL. Planning Tools for teachers. University of Nottingham. 2005. 17 p.
4. Content and Language Integrated Learning in Europe/ Report of European Commition, 2006. – 82 p
5. Coyle, D. 2005. CLIL: planning tools for teachers. Internet document. URL: http://clilrb.ucoz.ru/_ld/0/29_CLILPlanningToo.pdf
6. Coyle, D., Hood, P., Marsh, D. *Content and Language Integrated Learning*. 2010. NY: Cambridge Univ. Press. URL https://formacion.intef.es/pluginfile.php/214299/mod_imscp/content/1/2013000000658.pdf
7. Lightbown P.M., Spada. Learning English as a second language in a special school in Quebec. *Canadian Modern Language Review*. 1997. N. 53. P. 315–355.
8. Long M. Focus on form: A design feature in language teaching methodology. *Foreign language research in cross-cultural perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 1991. P. 39–52.
9. Lorenzo F., Moore L. An analytical framework of language integration in L2 content-based courses: the European dimension. *Language and Education* 21. 2007. № 6. P. 502–514
10. Meyer, O. Introducing the CLIL-pyramid: key strategies and principles for quality CLIL planning and teaching. *Basic Issues in EFL-Teaching and Learning*. Summer, 2010. 295–313.

REFERENCES

1. Ball, P., Lindsay, D. Teacher Training for CLIL in the Basque Country: The Case of the Ikastolas –An Expediency Model. *An Expediency Model*. 2010. P. 162-188
2. Cendoya, A.M., Adibin V. A CLIL experience based on the use of tasks and different genre types. *LACLIL*. 2012. №. 1. P. 11–17
3. CLIL. Planning Tools for teachers. University of Nottingham. 2005. 17 p.
4. Content and Language Integrated Learning in Europe/ Report of European Commition, 2006. – 82 p
5. Coyle, D. 2005. CLIL: planning tools for teachers. Internet document. URL: http://clilrb.ucoz.ru/_ld/0/29_CLILPlanningToo.pdf
6. Coyle, D., Hood, P., Marsh, D. *Content and Language Integrated Learning*. 2010. NY: Cambridge Univ. Press. URL https://formacion.intef.es/pluginfile.php/214299/mod_imscp/content/1/2013000000658.pdf [in English].
7. Lightbown P.M., Spada. Learning English as a second language in a special school in Quebec. *Canadian Modern Language Review*. 1997. N. 53. P. 315–355.
8. Long M. Focus on form: A design feature in language teaching methodology. *Foreign language research in cross-cultural perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 1991. P. 39–52
9. Lorenzo F., Moore L. An analytical framework of language integration in L2 content-based courses: the European dimension. *Language and Education* 21. 2007. № 6. P. 502–514
10. Meyer, O. Introducing the CLIL-pyramid: key strategies and principles for quality CLIL planning and teaching. *Basic Issues in EFL-Teaching and Learning*. Summer, 2010. 295–313